

DE VLAAMSE MINISTER VAN ECONOMIE, INNOVATIE, WERK, SOCIALE ECONOMIE EN LANDBOUW

DE VLAAMSE MINISTER VAN JUSTITIE EN HANDHAVING, OMGEVING, ENERGIE EN TOERISME

DE VLAAMSE MINISTER VAN FINANCIËN EN BEGROTING, WONEN EN ONROEREND ERFGOED

NOTA AAN DE VLAAMSE REGERING

Betreft: Aanpak ‘Beleefbare Openruimte in de Antwerpse Zuidrand’ en opstart van een interbestuurlijk overleg voor de verdere samenwerking.

Samenvatting

De afgelopen jaren werd er in een gebiedscoalitie bestaande uit overheden uit de 3 bestuurlijke niveaus, verenigingen en burgers, samengewerkt om de Antwerpse Zuidrand op een geïntegreerde manier een gezicht te geven. Er werd vastgesteld dat de Zuidrand potentieel heeft om uit te groeien tot een landschappelijk geheel met vertakkingen tot in de woonkernen. Dit landschappelijk geheel bestaat uit een diverse open ruimte van kasteeldomeinen, -parken, de Fortengordel, oude spoorwegbermen, natuur- en bosgebieden, halfopen en gesloten landbouwgebieden, een fijnmazig netwerk van waterlopen en beekvalleien en trage wegen tot in de woonkernen. Opvallend is een openruimte band die loopt van west naar oost en op sommige plaatsen de laatste open ruimte is tussen woonkernen.

Dit landschappelijk geheel versterken wordt als doel gesteld, samen met het inzetten op de beleving hiervan. De ambities zijn gebundeld in de visie “Beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand! Een verhaal van samenwerken en verbinden” en worden nu onderschreven door alle besturen en partners. Via tal van projecten die in het gebiedsprogramma worden gebundeld, wordt uitvoering gegeven aan deze doelstelling.

Op 10 oktober 2021 zal samen met de partners een ceremonieel slot worden gevierd na jarenlange samenwerking in het strategisch project BORAZ en een doorstart gegeven voor de toekomstige samenwerkingen in de openruimte van de Antwerpse Zuidrand.

1. SITUERING

A. BELEIDSVELD/BELEIDSDOELSTELLING

Beleidsvelden Omgeving, Economie (Landbouw) en Onroerend Erfgoed
Diverse beleidsdoelstellingen voor elk van de beleidsvelden.

B. SITUERING VAN HET GEBIED

De Antwerpse Zuidrand is een streek, gelegen ten zuiden van de stad Antwerpen, tussen de Rupelstreek, en de Voorkempen en in het zuiden begrensd door de Nete met heel wat potenties om uit te groeien tot een landschappelijk geheel. Ze omvat het volledige grondgebied van de gemeenten Aartselaar, Borsbeek, Boechout, Edegem, Hove, Kontich, Lint en stad Mortsel. Omdat de open ruimte en regiokenmerken niet stoppen op gemeentegrenzen, zijn er overgangen naar de Rupelstreek, de stad Antwerpen, de stad Lier, Duffel, Ranst en Wommelgem.

Het gebied is vrij divers, maar heeft toch een eigen identiteit met volgende elementen:

- Landbouw (voor groot stuk 'familiale' landbouw)
- Verschillende natuur en bosgebieden, met name ook vrij veel beekvalleien die het gebied een structuur geven en als een fijnmazig groen-blauw netwerk de verschillende open ruimte gebieden met elkaar verbindt.
- Verschillende kleine landschapselementen, waardevolle graslanden,
- Het cultuurhistorisch patrimonium, met name ook de verschillende fortengordels, kastelen en domeinen, hoeves,
- Een samenhangend 'traag netwerk' van ruim 200 km aan wandelwegen.
- Een centraal gelegen open ruimteband (reservatiestrook)
- Verschillende streekproducten.

Volgens de bestemmingen in het gewestplan is de open ruimte voor de 8 gemeenten goed voor 5.108 ha. Rekening houdend met de open ruimte die hierbij aansluit op grondgebied van district Wilrijk, district Hoboken, Wommelgem, Ranst, Lier, Duffel en Rumst, is dit geheel goed voor bijna 10.000 ha. Dit toont het grote potentieel om dit gebied tot een landschappelijk geheel te versterken. Volgens de landgebruikskaat vallen de verschillende functies in die open ruimte op, wat samen met de verstedelijking voor heel wat uitdagingen zorgt. Om werk te maken van deze complexiteit bundelen de partners de krachten om een gezicht te geven aan de Antwerpse Zuidrand en haar open ruimte kenmerken die zo kenmerkend en bepalend zijn voor de identiteit.

C. BELEIDSMATIGE SITUERING

In het huidige Regeerakkoord worden verschillende doelstellingen vermeld met betrekking tot de open ruimte. Gebieden zijn daarbij de motor van de transformatie. In de beleidsnota's voor Omgeving, voor Landbouw en Onroerend Erfgoed worden operationele doelen vermeld rond bebossing, ontharding, tegengaan van wateroverlast en strijd tegen de droogte (o.a. via stroomgebiedbeheerplannen), een groenblauwe dooradering, natuur en biodiversiteit, duurzame landbouw, landschapsontwikkeling en heel wat milieudoelen rond bv klimaatadaptatie. Gebiedsontwikkeling is de motor voor transformatie, en het is de bedoeling om vanuit gebiedscoalities te komen tot gezamenlijke gebiedsprogramma's en omgevingsprogramma's, de versnelling van realisaties, het bundelen van instrumenten en middelen, een verbeterde samenwerking tussen de beleidsniveaus en actoren, etc.

De krachtlijnen van het ruimtelijk beleid worden bepaald door het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV). Er wordt invulling gegeven aan het hoofddoel in het RSV rond duurzame ruimtelijke ontwikkeling (Vlaanderen open en stedelijk), aan de opties voor het buitengebied en verschillende planningsprocessen in dit gebied zoals in kader van AGNAS 'Regio Antwerpse Gordel en Klein-Brabant' en sinds 2013 verschillende (strategische) projecten die een professionele coördinatie van de gebiedswerking mogelijk maakten. Ook de strategische visie in het kader van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (VR 13 jul 2018) gaat uit van een geïntegreerde gebiedsontwikkeling. Hierbij kan onder andere worden verder gebouwd op de verschillende gebiedsprocessen die in de afgelopen jaren zijn tot stand gekomen, waaronder ook in de Antwerpse Zuidrand.

Geïntegreerde gebiedsontwikkeling streeft naar een realisatiegerichte samenwerkingspraktijk, die toelaat dat projecten en acties van individuele partijen elkaar versterken. Het maakt ook werk van een sterke lokale verankering en sterkere betrokkenheid van het lokale middenveld en burgers om zo meer maatwerk te bieden. Het ruimtelijk beleid schept de juiste voorwaarden voor gebiedsontwikkeling en treedt soms op als projectregisseur of projectrealisator voor een beperkt aantal vanuit een ruimere geografische scope gedefinieerde projecten.

Er zijn ook heel wat lokale ruimtelijke plannen en projecten. Binnen het lokaal energie- en klimaatbeleid, onder meer vanuit reeds ingeburgerde initiatieven zoals het Burgemeestersconvenant 2030, ligt de focus voor de Antwerpse Zuidrand op vier werven: vergroening, energie, mobiliteit en regenwater. De acht gemeenten in de Antwerpse Zuidrand zijn hier volop bezig met de uitwerking van concrete voorstellen en zullen zo voor dit gebied bruggen ter verbetering van de omgeving kunnen slaan tussen ruimtelijke en milieuambities.

2. HISTORIEK EN CONTEXT

A. HISTORIEK EN GEVOERD PROCES

In de Antwerpse Zuidrand zijn er in uitvoering van het (ruimtelijk) beleid permanent verschillende planningsprocessen en projecten lopende. Het inzetten op verschillende thema's rond natuur en landschap kreeg eind 2011 vorm vanuit het Landschapspark Zuidrand. Het Landschapspark Zuidrand maakte werk van een gebiedsgerichte werking rond natuur en landschap. Via een gebiedsgerichte aanpak rond beleefbare open ruimte werd vorm gegeven aan de afstemming van visies en een dynamisch actieplan. Sinds 2013 hebben de betrokken actoren de handen ineen geslagen, onder andere met de projectcoördinatie via het strategisch project Beleefbare Open Ruimte in de Antwerpse Zuidrand (BORAZ).

In 2015 werd een studie (PTA Architecten) afgerond waarin, alle lopende planningsprocessen en projecten met betrekking tot de open ruimte in de Antwerpse Zuidrand werden samen gebracht.¹ In deze studie van 2015 werden vele plannen, visies en projecten geanalyseerd en werd de open ruimte onderverdeeld in ruimtelijk samenhangende deelgebieden. Een deel van deze deelgebieden behoort tot de Rupelstreek en een deel van deze deelgebieden behoort tot de Zuidrand. Samen vormen zij de open ruimte in de Antwerpse Zuidrand. Er werd doorheen alle plannen van de PTA-studie een inhoudelijke coherentie gevonden in groene lobben, fortengordels, toeristisch-recreatief potentieel, samenhangend bosgeheel, valleien, landbouwlandschap en kleine landschapselementen. Volgende aanbevelingen vloeien voort uit deze studie:

- Streven naar een evenwichtige intensiteit in onderzoek en visie:
- Versterken van de huidige visie voor het oostelijk deel van het openruimtegebied Borsbeek-Boechout-Ranst-vallei van de Molenbeek.
- Formuleren van duidelijke ambities voor het open ruimtegebied Aartselaar-Edegem-Kontich.
- Formuleren van een synthesevisie gebaseerd op synergiën en met een duidelijke identiteit/merk.
- Versterken van de rol van het aanwezige water.
- Verruimen van de ontwikkelingsmogelijkheden van de fortengordels en kasteeldomeinen.
- Streven naar wederzijdse duidelijkheid voor en samen met de landbouwsector.
- Onderzoeken van het potentieel van de reservatiestroom.
- Uitwerken van een proactief aankoopbeheer.
- Werk maken van een afstemming tussen de visie openruimte en specifieke projecten uit andere domeinen.

¹ Open Ruimte in de Antwerpse Zuidrand, synthese van visies en plannen, Synthesestudie van PTA Architecten, in opdracht van het departement Omgeving, 2015

Er werd aanbevolen om het gebied als 'park' te profileren, uitgaande van zijn unieke troeven en sterktes. Op die manier kan wat gekend is als de rand van Antwerpen en doorsneden wordt door A12 en E19, een eigen identiteit naar voren schuiven. Deze identiteit kan uitgaan van de fortengordel en kasteelparken, natuur-en bosgebieden, beekvalleien, en ontginningsgebieden voor de Rupelstreek, met daartussen een diverse open ruimte waar landbouw, natuur, bos en recreatie hand in hand gaan.

In een participatief proces met een uitgebreide vertegenwoordiging van burgers, overheden en het middenveld, werd in zogenaamde dialoogcafés, visiewerkshops en een stuurgroep een globale visie voor het gebied uitgetekend. Zo kon de synthese van visies en plannen meer samensporen met toekomstige wensen en noden. In 2016 en 2017 werd ingezet op afstemming en overleg om zo te komen tot een ruimtelijke visie op de open ruimte in de Antwerpse Zuidrand en een gebiedsprogramma. Men ging uit van een geïntegreerde aanpak voor een multifunctionele open ruimte. Deze visie wordt verder uitgewerkt op basis van logische, samenhangende deelgebieden. Dit zal gebeuren in werkgroepen die reeds opgestart zijn, zoals bijvoorbeeld rond Boshoeke, en moet resulteren in een operationele visie voor het gebied en zijn deelgebieden en een bijhorend actieprogramma. De kansen en knelpunten worden op vlak van ruimtelijke structuur in kaart gebracht. De uitwerking van de acties gebeurt voor verschillende gebieden en voor een aantal thema's.

Naast dit overleg was het van bij de start van belang om ook op het terrein werk te maken om die streekkenmerken zichtbaar, bereikbaar te maken, te versterken. Een actieprogramma werd opgebouwd vanuit de gestelde prioriteiten en bevat een brede lijst van acties gericht op concrete uitvoering, sensibilisatie en overleg, voorbereiding en uitvoering van planprocessen en de realisatie van projecten. Daardoor is er de voorbije jaren door de partners reeds hard gewerkt en zien we nu reeds een deel van een groter potentieel.

Enkele voorbeelden van concrete realisaties: Landschapspark Frijthout in Hove, verwervingsdossier voor het Uilenbos en de gronden rond de Gasthuishoeve in Hove, de verwerving van deze gronden door Kempens Landschap en het Uilenbos door Natuurpunt, trage wegen en versterking projecten voor de publieke ruimte in de hele Zuidrand (in de Reukens, Edegemse beekvallei, Vallei van de Lachenebeek, Vallei van de Hessepoelbeek en Babbelkroonbeek, Molenbeekvallei), de wandel- en fietskaart, projecten rond landbouw zoals Burgers en Boeren en Boerenleren, 'De Zuidrand dat Smaakt! (ism VLAIO), Natuur in je buurt. Met natuurinrichting werd er ook ingezet op bestaande natuurgebieden zoals in fort 3 in Borsbeek en in de Molenbeekvallei in Boechout, in het (natte) natuurgebied Schapenhagen in Kontich en in Klein-Zwitserland in Mortsel en Papendonkbos in Lint. Er werd aan bosuitbreiding en ruimte voor water, natuur, bos en beleving gewerkt in de Edegemse beekvallei (klimaatbos), Reukens (Aartselaar), de Lachenebeek, de vallei van de Hessenpoelbeek, de Koude beekvallei, de Babbelkroonbeek en in de Molenbeekvallei in Boechout. Verder werd er ingezet op projecten rond toerisme, speelgroen, bovenlokale cultuurwerking, en Nature Smart Cities, of het versterken van de beleving rond natuur en landschap.

Er werd ook werk gemaakt van meer permanente samenwerkingsverbanden. In 2011 werd het Landschapspark Zuidrand opgericht door de provincie Antwerpen. Het Landschapspark Zuidrand maakte werk van een gebiedsgerichte werking rond natuur en landschap met als doel te streven naar een multifunctionele, klimaatrobuuste open ruimte en als samenwerkingsverband tussen de gemeenten Aartselaar, Borsbeek, Boechout, Edegem, Hove, Lint, Kontich en Mortsel, de provincie, de Vlaamse overheid en heel wat verenigingen zoals Natuurpunt, Kempens Landschap, Bosgroep en andere partners. Met de oprichting van de Streekvereniging Zuidrand in 2017-2018 en de intergemeentelijke onroerend erfgoeddienst (IOED) startte een nieuw hoofdstuk.

In 2020 en 2021 kwam een verdere verankering voor de werking rond natuur en landschap met de uitbreiding van het werkingsgebied van het Regionaal Landschap Rivierenland voor de Zuidrandgemeenten.

B. PROCESSEN EN PROJECTEN IN HET GEBIED

In de Antwerpse Zuidrand is er een grote dynamiek en is er een grote verstedelijkingsdruk (bebouwing, infrastructuur,...) zowel in de stedelijke gebieden als in de kernen. Ook in de open ruimte zijn er heel wat projecten; de meest relevante ontstonden of werden opgevolgd vanuit de gebiedswerking:

- AGNAS. Ruimtelijke visie voor landbouw, natuur en bos, regio Antwerpse Gordel – Klein-Brabant (AGNAS-werking)
 - Lopend planningsproces voor de Benedenvliet/Grote Struisbeek van E19 tot A12
 - Voorbereiding van een programma voor mogelijke andere processen in de andere deelgebieden (bv Aartselaar-Edegem-Kontich, Boshoeck);
- Verschillende signaalgebieden zoals Benedenvliet-IJsselaar en Kleine Struisbeek-Neerland;
- De Werkgroep Benedenvliet, onder voorzitterschap van gouverneur Berx en getrokken door het bekkensecretariaat, focust op de specifieke waterkwaliteits- en kwantiteitsproblemen binnen het stroomgebied van de Benedenvliet en volgt de acties en projecten met een impact op het watersysteem in het stroomgebied op. Doelstelling voor de waterkwaliteit is het halen van de goede toestand in 2027 na natuurlijk herstel (aandachtsgebied SGBP 2, speerpuntgebied in ontwerp SGBP 3). Een heel aantal acties uit het gebiedsprogramma voor deelgebied Benedenvliet (signaalgebieden, overstromingsgebieden,...) worden opgevolgd via de werkgroep Benedenvliet. De gebiedswerking zal afstemming zoeken met de werkgroep Benedenvliet.
- Aanvraag Waterlandschapsproject 2.0 'Zuidrand, een droogtebestand Waterland' in juli 2021 (nog niet goedgekeurd)
- Planprogramma Landinrichting Schelde-Rupel, landinrichtingsplannen Vlietvallei Schelle – Hemiksem, landinrichtingsplan openruimteverbindingen Rupelstreek) – in samenwerking met de gebiedswerking Rupelstreek.
- Onderzoek naar de opportuniteit en de haalbaarheid (OOH) voor landinrichting Antwerpse Zuidrand door de Vlaamse Landmaatschappij voor de gemeenten binnen het focusgebied in de Antwerpse Zuidrand, opgestart in 2021.
- Verwervingen en ontwikkeling van de Molenbeek in Boechout (waaronder ook projecten in het kader van Blue deal (natte natuur), het Dalhoofd, Er werd een strategische verwervingsaanvraag ingediend in november 2020 voor de cofinanciering op een deel van de gronden in Boechout.
- Stedelijk natuurweefsel met de Groene berm als pilootproject (ANB).
- Aankoop en inrichting op vlak van natuur en bos zoals in de Edegemse beekvallei in Edegem en Kontich, de aankoop en openstelling van het Uilenbos in Hove, natuurinrichtingsprojecten in Klein-Zwitserland in Mortsel, De Reukens, de Boshoeck in Hove en Lint, aankoop van gronden in Schapenhagen in Kontich, enz
- Bebossingsprojecten zoals de aanplanting van bossen in de Edegemse Beekvallei en in Lint met het klimaatbos, bebossing in Schapenhagen in Kontich, en de toekomstige bebossing in de Molenbeekbron in Boechout
- Initiatieven op vlak van landbouw zoals het versterken van de landbouwbedrijfsvoering in de Boshoeck, inzetten op landbouwverbredings- en educatieve projecten met Burgers en boeren en Boerderleren, het toeristisch project 'De Zuidrand dat Smaakt' (met VLAIO) of een voedselbos (Molenbeekvallei),
- Verschillende projecten ter versterking van de groene publieke ruimte en het Trage Wegennetwerk zoals Hof Ter Linden in Edegem, de Reukens in Aartselaar, vlonderpad in Aartselaar in de omgeving van kasteel Solhof, Schapenhagen in Kontich, Het klimaatbos in Lint, het landschapspark Frijthout, de koude beekvallei in Mortsel en Borsbeek. Ook met het Europees project 'Nature Smart Cities' werden er verschillende vlonderpaden aangelegd en wordt een bedrijfsmodel voor groene infrastructuur uitgewerkt.
- Realisatie van diverse toeristische en recreatieve projecten, inclusief fiets- en wandelkaarten en de Groendoener

- Projecten vanuit de IOED (intergemeentelijke onroerend erfgoedvereniging) als ook adviesverlening over onroerend erfgoed - de restauratie en/of herontwikkeling van verschillende erfgoedelementen zoals ook voor de forten die in het gebied zijn gelegen (bv Fort 3 in Borsbeek).

C. AFSTEMMING MET PROJECTEN IN DE OMGEVING

- Rupelstreek. Voor de Rupelstreek is er een aparte werking en met een eigen actieprogramma. De Rupelstreek groepeerde volgende openruimtegebieden: openruimtegebied Hemiksem Schelle, de Electrabelsite, de ontginning Ter Hagen/Molenbeek vallei-kleine Steyle en het landbouwgebied Rumst. Bij de totstandkoming van de visie voor de Antwerpse Zuidrand werd de samenhang onderzocht en afstemming bereikt.
- Open ruimte in en rond Mechelen. Tussen Antwerpen en Brussel zijn er verschillende gebieden waar wordt samen gewerkt. Hierbij ook het strategisch project Open Ruimte in en rond Mechelen (ORIOM) dat via de Rupel met de Antwerpse Zuidrand is verbonden. Afstemming met de visie voor ORIOM is tevens bewerkstelligd. Ook qua werking zijn er stappen gezet onder andere via het Regionaal Landschap Rivierenland dat sinds 2021 ook in de Antwerpse Zuidrand actief is.
- Groenpool Antwerpen. In de beslissing van 18 december 2020 over het gebiedsprogramma Wommelgem/Ranst (ENA) werd door de Vlaamse Regering beslist om een planningsproces (en realisatiestrategie) op te starten voor de Groenpool Antwerpen, dit ook op basis van een studie voor dit gebied.² De Groenpool verbindt als een schakelgebied op macroniveau verschillende openruimtegebieden ten noorden en zuiden van de E313, waaronder ook de Antwerpse Zuidrand. Afstemming gebeurt onder andere via het coördinatieoverleg voor het oosten van Antwerpen. Hetzelfde gebeurt met de gebiedswerking voor de Kleine Nete en het Pallieterland.

3. PLANOPTIES GEBIEDSVISIE EN -PROGRAMMA

A. AMBITIES VOOR DE ZUIDRAND ANTWERPEN

De Zuidrand Antwerpen staat onder sterke druk van verstedelijking. Er zijn ook heel wat belangen. Voor ongeveer elk thema zijn er relevante maatschappelijke en ruimtelijke doelstellingen. De geleverde inspanningen om te komen tot een samenhangend en gedragen openruimteverhaal zijn in de afgelopen jaren steeds meer gesynchroniseerd en op elkaar afgestemd. Om werk te maken van een klimaatrobuuste Zuidrand, wordt een evenwichtige mix beoogd tussen alle aspecten en functies van de open ruimte, inclusief groene publieke ruimte tot in de woonkernen, zodat landbouw, natuur, bos, water, recreatie, onroerend erfgoed elkaar wederzijds versterken en er synergiën ontstaan. Klimaatmitigatie en -adaptatie lopen hier als een rode draad doorheen. De betrokken sectoren hebben naast hun respect en waardering ten opzichte van elkaar ook hun wens én wil tot samenwerking uitgedrukt.

De aanwezige open ruimte in de Zuidrand bestaat uit natuur- en bosgebieden, verbonden door een groenblauw netwerk van waterlopen en beekvalleien, kasteeldomeinen, weilanden, akkers, forten, parken en kleine landschapselementen in de aanwezige landschappen. Dit netwerk zal worden versterkt, bewaakt, bewaard en verder ontwikkeld door meerdere partners zodat verbindingen worden versterkt en verdere versnippering wordt vermeden. Verdere versnippering, ook van het landbouwareaal wordt tegengegaan. Duurzame landbouw speelt een belangrijke rol voor het bewaren van de open ruimte gezien het ruimtegebruik van deze sector. Daarbij zal de landbouwsector in samenspraak met de partners bepalen op welke manier zij de duurzame ontwikkeling van de open

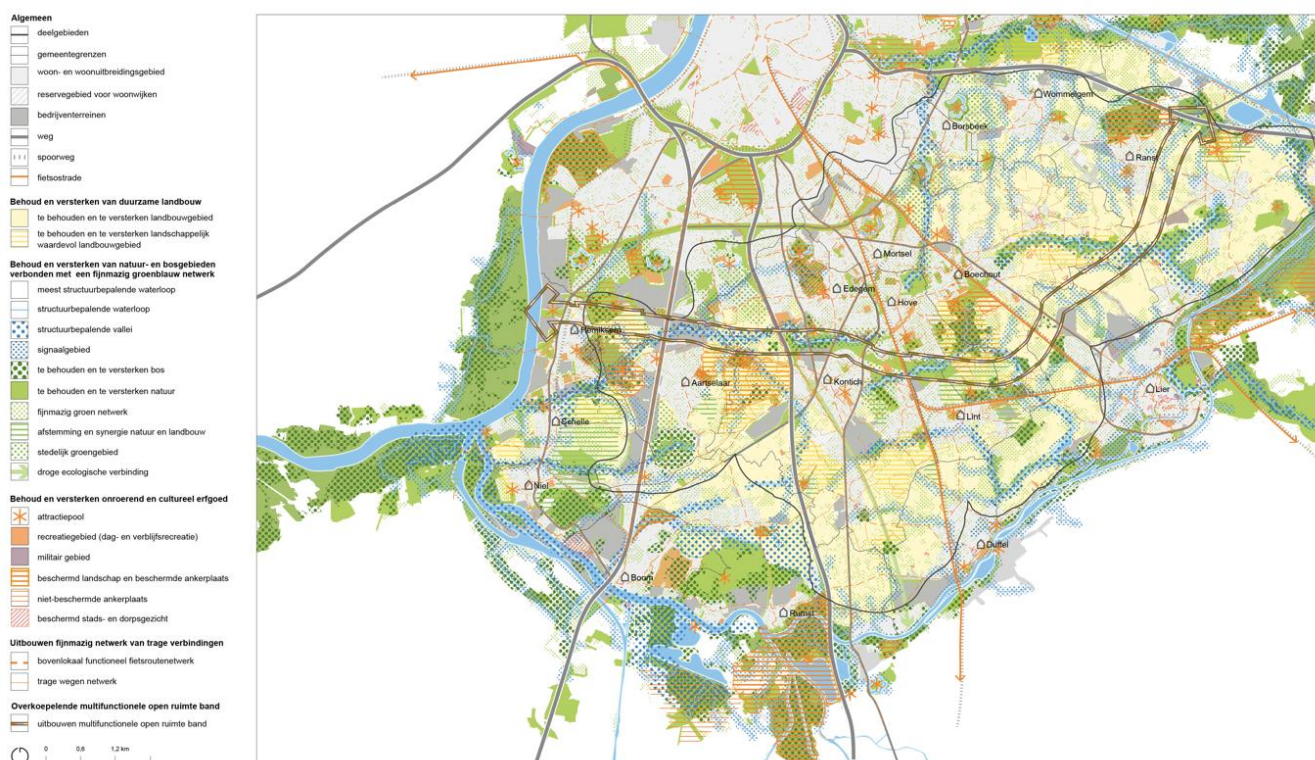
² Resultaten studie Groenpool Antwerpen via <https://www.ruimtelijkeordening.be/nl-nl/NL/Diensten/Onderzoek/Rapport-Groenpool>

ruimte kan en wil aanpakken. Hierbij kan gedacht worden aan een verbrede taakstelling (korte keten, landbouweducatie, bedrijfsbezoeken, agrobeheer en boeren natuur, enz.) waarbij er ook plaats is voor een publiek maatschappelijke rol in de open ruimte.

De Zuidrand onderscheidt zich met haar specifieke landschappelijke, demografische, architecturale, sociaaleconomische, culturele en toeristische geschiedenissen en actualiteit. Samen met haar inwoners en gedragen door de lokale besturen en verenigingen maken we vanuit de opgebouwde expertise landschappelijk, demografisch, toeristisch/cultuurhistorisch en architecturaal erfgoed zichtbaar.

De Antwerpse Zuidrand wordt zo een volwaardige bestemming en trekt toeristen uit de nabije omgeving aan. Inwoners brengen er graag hun vrije tijd door en genieten van de toegankelijke groene ruimte tot in de woonkernen.

Een nauwe samenwerking met omliggende regio's over de gemeentegrenzen heen en gezamenlijke investeringen in een versterking van de open ruimte, natuur, bos, water en landschap, duurzame landbouw, het onroerend erfgoed en de toeristische economie zijn de motor voor deze streek. Op die manier kan ook werk gemaakt worden van een meer klimaatrobuuste en leefbare Zuidrand.

Figuur 1. Visie beleefbare open ruimte inde Antwerpse Zuidrand, actualisatie werking strategisch project o.b.v. studie PTA Architecten, juni 2021

B. BOUWSTENEN EN DOELEN

Om het potentieel verder te ontwikkelen tot een aaneengesloten beleefbare, multifunctionele open ruimte en in te zetten op klimaatadaptieve en veerkrachtige of klimaatrobuuste open ruimte, willen de partners inzetten op volgende doelen:

- Een klimaatrobuuste open ruimte
- Een multifunctionele open ruimte met een evenwichtige invulling van openruimte-dragers water, landbouw, natuur, bos en recreatie tot in de woonkernen
- Een verweven en (be)leefbare open ruimte

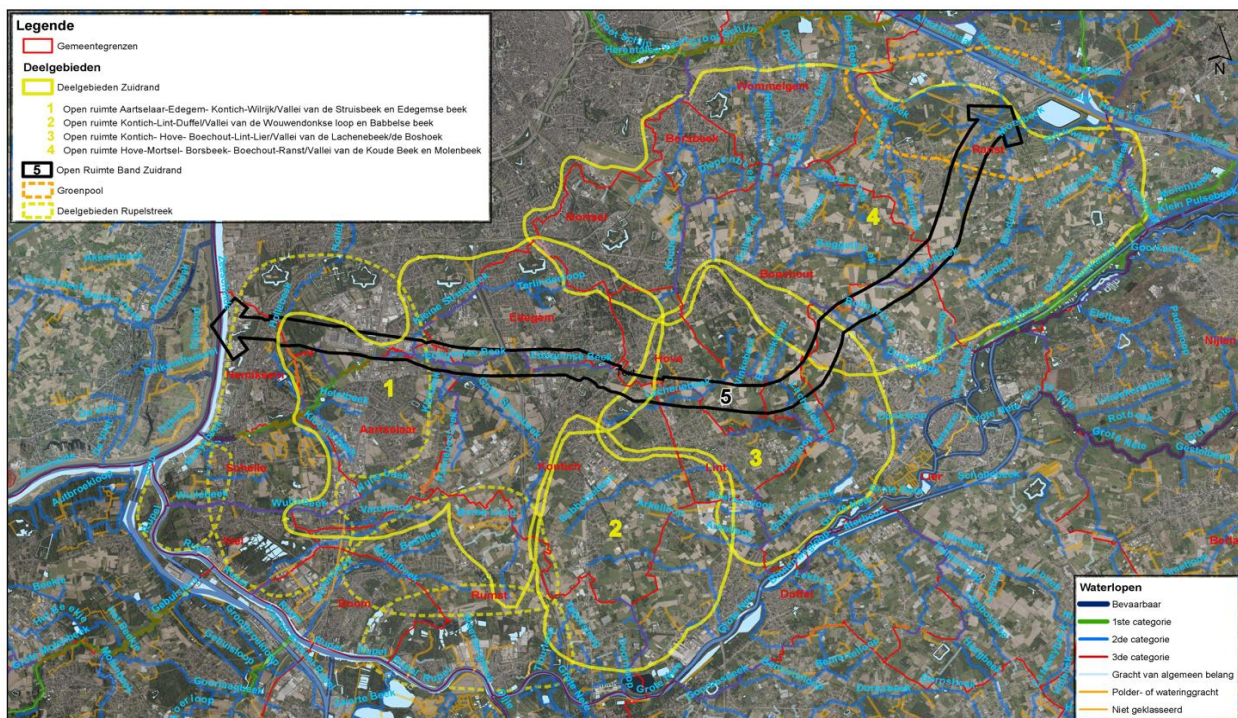
Algemeen wordt ingezet op het vrijwaren, versterken en verweven van landbouw, water, natuur, bos, recreatie en onroerend erfgoed. De visie werd vertaald in communicatieve, procesmatige en ruimtelijke bouwstenen. Deze bouwstenen hangen sterk samen. De visie wordt gerealiseerd door samen werk te maken van operationele doelstellingen die passen binnen zeven **bouwstenen**:

1. Communicatieve bouwsteen (versterking identiteit en uitstraling)
2. Procesmatige bouwsteen (samenwerking) voor de realisatie en de vertaling van visie naar de verschillende plannen en projecten.

Ruimtelijke bouwstenen:

3. Behouden en versterken van duurzame landbouw
4. Behoud en versterken van natuur- en bosgebieden verbonden met een fijnmazig groenblauw netwerk tot in de woonkernen.
5. Versterken en uitbouwen onroerend erfgoed en de toeristisch- recreatieve ontsluiting ervan.
6. Uitbouwen fijnmazig netwerk van trage verbindingen.
7. Overkoepelende multifunctionele open ruimte band behouden en versterken.

C. GEBIEDSPROGRAMMA / DEELPROJECTEN

Figuur 2. Situering van de deelgebieden in de Zuidrand Antwerpen, actualisatie werking strategisch project o.b.v. studie PTA Architecten, juni 2021

De visie voor de Antwerpse Zuidrand zal concreet worden gemaakt en tot realisaties leiden in samenhangende deelgebieden, die ook onderling een landschappelijke verbinding maken. Met de omliggende gebieden, zoals de Rupelstreek en de Groenpool en de werking rond de Nete Pallieterland en Kleine Nete, wordt voor afstemming gezocht zodat complementair kan gewerkt worden. Er wordt afgesproken om verder samen te werken in volgende **vijf deelgebieden**:

1. Open ruimte Aartselaar-Edegem- Kontich-Wilrijk/Vallei van de Wullebeek en Grote Struisbeek
2. Open ruimte Kontich-Lint-Duffel/Vallei van de Wouwendonkse loop en Babbelse beek
3. Open ruimte Kontich- Hove- Boechout-Lint-Lier/Vallei van de Lachenebeek/de Boshoeck

4. Open ruimte Hove-Mortsel- Borsbeek- Boechout/Vallei van de Koude Beek en vallei van de Molenbeek/Beggelbeek
5. Open ruimteband

Verschillende zaken zijn reeds in uitvoering en worden gebundeld in het gebiedsprogramma omdat er van bij de start in 2012 met een beleidsspoor en een actiespoor werd gewerkt. Dit actieprogramma bundelt de verschillende projecten en geeft de verdere richting aan om de open ruimte ambities te realiseren. Het actieprogramma is een werkinstrument en is constant in beweging in functie van het werk, effectieve realisatie en vertaling naar of afstemming met plannen en projecten vanuit de gebiedscoördinatie en partners en in die zin niet limitatief. Algemeen wordt ingezet op een multifunctionele open ruimte met een integrale aanpak. Er zijn acties op Zuidrandniveau en acties per deelgebied georganiseerd en betreffen:

- het vrijwaren, versterken en verweven van landbouw, water, natuur, bos en recreatie.
- het realiseren van bosuitbreiding en Kleine Landschapselementen
- het realiseren van bos, natuur- en landschapsbeleving door het ontsluiten van boscomplexen, kasteeldomeinen en beekvalleien
- het uitwerken van acties die kunnen zorgen voor het realiseren van instandhoudingsdoelstellingen voor de aangeduide speciale beschermingszones (o.a. Natura 2000)
- het uitwerken van acties voor ankerplaatsen en relictzones (onroerend erfgoed)
- het uitwerken en verbreden van duurzame landbouw-initiatieven
- het werken aan consensus over ruimtelijke invulling van de openruimtegebieden

Ook voor het publiek worden er steeds activiteiten georganiseerd en wordt een toeristisch recreatief aanbod ontwikkeld.³

4. WIJZE VAN BESLUITVORMING

Het doel van deze besluitvorming is de verankering van de visie en een aantal keuzes over de gewenste ontwikkeling van de Antwerpse Zuidrand en de wijze waarop dit (verder) gezamenlijk en structureel kan worden aangepakt. Verschillende concrete zaken in het actieprogramma zullen verder op het projectniveau worden besproken en gerealiseerd.

De visie voor de Antwerpse Zuidrand met bijhorende ambities en bouwstenen, de onderverdeling van de projectgebieden en een indicatief actieprogramma worden door middel van deze beslissing formeel bekrachtigd als raamwerk voor verdere realisatie van acties op het terrein in de komende jaren, de samenwerking en de organisatiestructuur met de start van een interbestuurlijk overleg. Voor elk van de betrokken Vlaamse bevoegdheden wordt beslist over de in te zetten instrumenten.

De verschillende lokale besturen hebben in de afgelopen maanden reeds principieel hun goedkeuring gehecht aan de verschillende documenten (zie bijlagen). Voorliggende beslissing zal evenwel op basis van dezelfde documenten en gezamenlijke beslispunten genomen worden door elk van de betrokken overheden en actoren, en dat voor elk van zijn bevoegdheden. De betrokken actoren zijn de Vlaamse Regering, de provincie Antwerpen en de gemeenten Aartselaar, Borsbeek, Boechout, Edegem, Hove, Kontich, Lint en de stad Mortsel, Duffel en het district Wilrijk. Daarnaast ondertekenen ook de Streekvereniging De Zuidrand, Bosgroep Antwerpse Gordel, Kempens Landschap, Regionaal Landschap Rivierenland, Natuurpunt en de Boerenbond.

³ Zie onder andere de voortgangsrapporten op de website van DOMG > [Beleefbare Open Ruimte in de Antwerpse Zuidrand](#)

Na de formele besluitvorming wordt een ceremonieel moment georganiseerd voor ondertekening en worden alle beslissingen door de betrokken overheden en actoren samengebracht in een 'gecompileerd document'.

5. BESTUURLIJKE IMPACT

A. BUDGETTAIRE IMPACT VOOR DE VLAAMSE OVERHEID

Over de mogelijke budgettaire impact werd op 28 september 2021 een gunstig advies ontvangen van de Inspecteur van Financiën. Hij heeft geen bezwaar tegen het ambitieniveau en voorstel van overlegaanpak zoals geformuleerd, en heeft genoteerd dat voor voorliggende overlegstructuur geen budgettaire middelen nodig zijn. Een begrotingsakkoord is dan ook niet vereist.

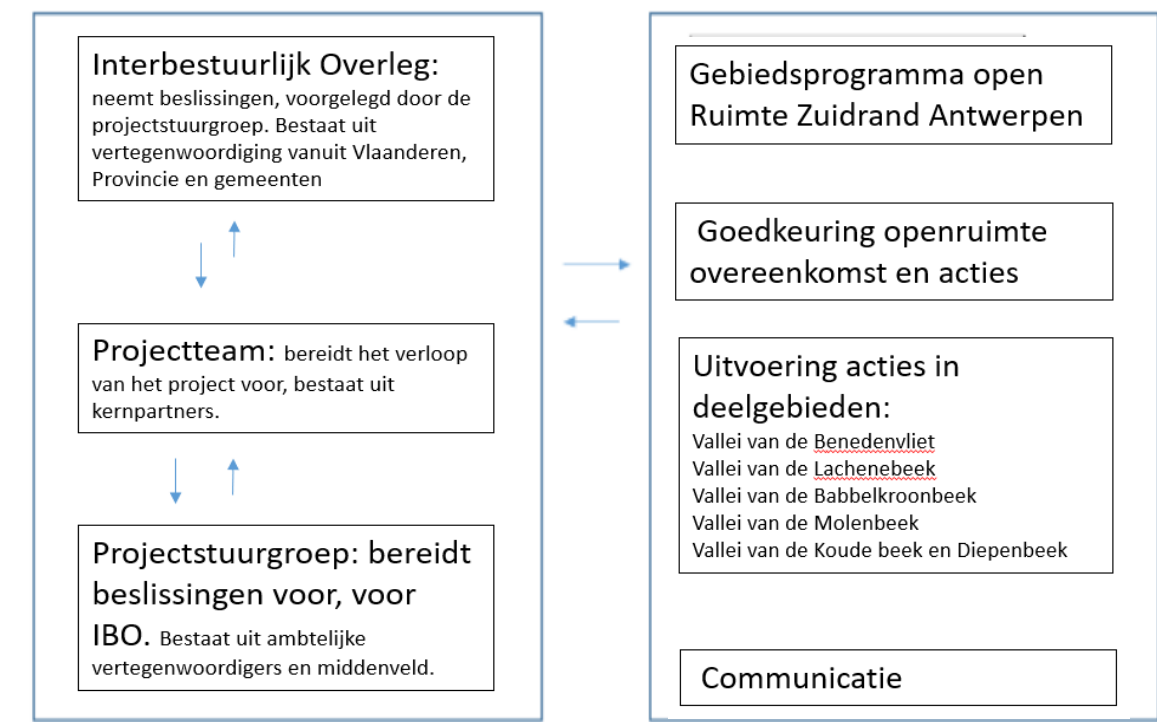
B. IMPACT OP HET PERSONEEL VAN DE VLAAMSE OVERHEID

Het voorstel van beslissing heeft geen directe weerslag op het personeelskader en de personeelsbudgetten van de Vlaamse overheid.

C. IMPACT OP DE LOKALE EN PROVINCIALE BESTUREN

Het voorstel van beslissing heeft geen directe weerslag op de lokale besturen.

6. VERDER TRAJECT

Figuur 3. Organisatie, BORAZ, voortgangsrapport 2020

Voor de verdere werking zal de bestaande organisatie verder worden versterkt zodat een stabiele interbestuurlijke samenwerking mogelijk wordt:

- Aansturing. De projectcoördinatie is in de afgelopen jaren van cruciaal belang gebleken en wordt nu versterkt door de bundeling van een aantal verantwoordelijkheden en personen.
- Stuurgroep. De bestaande stuurgroep, onder voorzitterschap van de provincie Antwerpen (deputé bevoegd voor Omgeving) zal worden uitgebreid en versterkt met de opstart van een 'Interbestuurlijk Overleg' (IBO) waar beleidsverantwoordelijken van de drie beleidsniveaus worden uitgenodigd waardoor een meer structurele beleidsmatige samenwerking mogelijk wordt.
- Werkgroepen met name voor de vijf deelgebieden.
- Veelvuldig overleg en interactie met lopende projecten.

Er wordt toegewerkt naar een verdere (formele) bundeling van verschillende werkingen op termijn:

- Streekvereniging De Zuidrand
- Regionaal landschap
- Strategisch Project
- Onderzoek Haalbaarheid Landinrichting
- Reguliere werking(en) – werkgroepen zoals de werkgroep Benedenvliet
- Aankoopbeleid van verschillende partners (zoals NP, KL, ANB, enz)

Het is noodzakelijk dat er op vlak van afstemming en coördinatie de nodige interactie zal blijven gebeuren met de verschillende projecten in de naaste omgeving en met de stedelijke en infrastructuurprojecten. Hiervoor zijn de nodige afspraken reeds gemaakt.

7. DOCUMENTEN EN BIJLAGEN

Bij deze nota horen de volgende twee bijlagen:

1. Visienota 'Beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand! Een verhaal van samenwerken en verbinden' (met kaart en bijlage).
2. Indicatief gebiedsprogramma voor de Antwerpse Zuidrand.

8. VOORSTEL VAN BESLISSING

De Vlaamse Regering

1. erkent de resultaten van het gevoerde onderzoek met betrekking tot de verschillende thema's en de deelgebieden;
2. aanvaardt de visie voor een 'Beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand', de ambities, bouwstenen en het indicatief actieprogramma als basis voor verdere realisatie en gebiedsgerichte bundeling van instrumenten en middelen in de volgende vijf deelgebieden:
 - Open ruimte Aartselaar-Edegem- Kontich-Wilrijk/Vallei van de Wullebeek en Grote Struisbeek
 - Open ruimte Kontich-Lint-Duffel/Vallei van de Wouwendonkse loop en Babbelse beek
 - Open ruimte Kontich- Hove- Boechout-Lint-Lier/Vallei van de Lachenebeek/de Boshoeke
 - Open ruimte Hove-Mortsel- Borsbeek- Boechout/Vallei van de Koude Beek en vallei van de Molenbeek/Beggelbeek
 - Open ruimteband

3. bevestigt en versterkt de interbestuurlijke organisatie met de opstart van een interbestuurlijk overleg (IBO) als basis voor verdere aansturing en samenwerking;
4. draagt in de eigen communicatie bij aan de uitstraling en integraliteit van het gebied Zuidrand Antwerpen;
5. beslist om actief bij te dragen aan het overleg en de uitvoering van de andere regionale acties, steeds vanuit de bevoegdheden van de Vlaamse Regering;
6. beslist de Vlaamse minister bevoegd voor Omgeving te belasten met het voortzetten van het planningsproces (AGNAS) voor de Benedenvliet/Grote Struisbeek van E19 tot A12 en een programma mee voor te bereiden voor andere mogelijke planningsprocessen in de andere deelgebieden (bv Aartselaar-Edegem-Kontich, Boshoeck);
7. beslist de Vlaamse minister bevoegd voor Omgeving te gelasten om opdracht te geven aan de Vlaamse Landmaatschappij om een aanpak op vlak van landinrichting uit te werken en daarbij verder af te stemmen met de projecten rond water-land-schap;
8. beslist de Vlaamse minister bevoegd voor Omgeving te gelasten om actief bij te dragen aan een gebiedsgerichte bundeling en integrale aanpak van projecten op vlak van het waterbeleid en hierbij de relatie te leggen met het beleid rond Blue deal en Green deal (klimaatplannen, groenblauwe netwerken, hemelwaterplannen);
9. beslist de Vlaamse minister bevoegd voor Omgeving te gelasten opdracht te geven aan Agentschap Natuur en Bos om de lopende projecten voor natuurontwikkeling en het aankoopbeleid binnen de visie voor het gebied, met name in enkele deelgebieden (De Reukens, Boshoeck,...) te versterken en te concretiseren;
10. beslist de Vlaamse minister bevoegd voor Landbouw te gelasten om na te gaan hoe de bestaande instrumenten op vlak van de landbouw meer gericht een bijdrage kunnen leveren voor de realisatie van de gestelde landbouwdoelen;
11. beslist de Vlaamse minister bevoegd voor Omgeving namens de Vlaamse Regering te belasten met de ondertekening van de overeenkomst en de bijlage 'Beleefbare open ruimte in de Antwerpse Zuidrand! Een verhaal van samenwerken en verbinden'.

De Vlaamse minister van economie, innovatie, werk, sociale economie en landbouw

Hilde CREVITS

De Vlaamse minister van Justitie en Handhaving,
Omgeving, Energie en Toerisme

Zuhal DEMIR

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed

Matthias DIEPENDAELE